

Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Türkiye Ziyaretinin Basındaki Yansımaları

İsmail Efe¹

Mehmet Korkud Aydın²

DOI: 10.5281/zenodo.14585273

Öz

Bağımsızlığını kazandıktan sonra "Megali İdea" hedefini gerçekleştirmek amacıyla, sürekli Osmanlı'dan toprak kazanma anlayışı içinde hareket eden Yunanistan, Osmanlıya karşı saldırgan bir siyaset takip etmiştir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, İngilizlerin desteğiyle 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal eden Yunanlılar, kısa bir süre içinde işgal alanlarını genişletmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yürütölen Türk Kurtuluş Savaşı'nda Türk Ordusu karşısında büyük bir hezimet yaşayan Yunan ordusu, Anadolu'dan atılmıştır. Yunanlıların Anadolu macerası Türk-Yunan münasebetlerinde derin yaralar açmıştır. Lozan Anlaşması Türkiye ile Yunanistan arasında barış ortamını tesis etmişse de, iki öлке arasında güvenin tesisi çok kolay olmamıştır. Atatürk, ölkeler arası münasebetlerde tarihi düşmanlıkların terk edilmesi ve barışın tesis edilmesi prensibini benimseyip her türlü cesur adımı atmıştır. Türk-Yunan münasebetleri de bunun en çarpıcı örneği olmuştur. 1928 yılında seçimleri kazanıp iktidara gelen Venizelos'ta, Anadolu macerasından gerekli dersleri çıkarmış, ölkesindeki karşı çıkışlara rağmen, Türkiye ile dostluk münasebetleri kurma cesaretini göstermiştir. 27-31 Ekim 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ankara'da bir dizi anlaşmanın imzalandığı bu ziyaret, iki öлке arasındaki birçok sorunun çözölmesini sağlamakla kalmamış, dostluk ve işbirliğinin gelişmesine de büyük katkısı olmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında oluşan dostluk ve işbirliği Balkan Antantının kuruluşuna giden yolda önemli bir adım olmuştur. Balkan Antantı görüşmelerinin yapıldığı

¹Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, AİİT Bölümü. efe5772@gmail.com. ORCID: 0000-0002-8958-6604

²Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, AİİT Bölümü. korkudaydin@hotmail.com ORCID: 0000-0003-1645-7825

sırada iktidardan düşmüş olmasına rağmen katkı vermek üzere İstanbul'a gelen Venizelos'un, anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre önce Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiş olması, iki ülke arasındaki dostluğun geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Atatürk, Venizelos, Dostluk ve İşbirliği

Press Coverage of Greece Prime Minister Venizelos' Visit to Turkey

Abstract

After gaining its independence, in order to realise its 'Megali Idea' goal, Greece, which constantly acted with the understanding of gaining territory from the Ottoman Empire, pursued an aggressive policy against the Ottoman Empire. After the signing of the Armistice of Mondros, the Greeks, who occupied Izmir on 15 May 1919 with the support of the British, expanded their occupation areas in a short time. The Greek army, which suffered a great defeat against the Turkish Army in the Turkish War of Independence led by Mustafa Kemal Pasha, was expelled from Anatolia. The Greek adventure in Anatolia caused deep wounds in Turkish-Greek relations. Although the Treaty of Lausanne established an atmosphere of peace between Turkey and Greece, it was not easy to establish trust between the two countries. Atatürk adopted the principle of abandoning historical enmities and establishing peace in relations between countries and took all kinds of courageous steps. Turkish-Greek relations have been the most striking example of this. In 1928, Venizelos, who won the elections and came to power, learnt the necessary lessons from the Anatolian adventure, and despite the opposition in his country, he showed the courage to establish friendly relations with Turkey. He visited Turkey between 27-31 October 1930. This visit, during which a number of agreements were signed in Ankara, not only led to the resolution of many problems between the two countries, but also contributed greatly to the development of friendship and co-operation. The friendship and cooperation between Turkey and Greece was an important step towards the establishment of the Balkan Treaty. The fact that Venizelos, who had come to Istanbul to contribute to the Balkan Treaty negotiations despite his fall from power, nominated Atatürk for the Nobel Peace Prize shortly before the signing of the treaty is important in terms of showing the point of friendship between the two countries.

Keywords: Turkey, Greece, Atatürk, Venizelos, Friendship and Co-operation.

Extended Abstract

Atatürk's genius is recognized and admired worldwide. This is because, in addressing international issues, Atatürk consistently favored peaceful solutions. As both a soldier and a statesman, he was keenly aware of the devastating consequences of war and stressed the necessity of avoiding conflict wherever possible. He went so far as to declare that any war not compelled by necessity is tantamount to murder. A review of Turkish foreign policy during Atatürk's era reveals clear traces of this principle. Atatürk approached international relations with a commitment to peace, encapsulated in his famous dictum, "Peace at home, peace in the world." Shaping Turkey's foreign policy around this principle, he also led efforts to establish regional security alliances.

Atatürk demonstrated bold leadership in abandoning historical animosities between nations and striving for peace under the most challenging conditions. One of the most striking examples of this is the relationship between Turkey and Greece. The events in Anatolia following World War I might have suggested that cooperation between Turkey and Greece on the international stage was impossible. This perception stemmed from the prolonged and bloody war in Western Anatolia, which ended with a decisive Turkish victory. In the years following this victory, relations between the two countries were shaped by the conflict in Anatolia. Furthermore, a population exchange took place between the two nations. However, this state of affairs was short-lived, as global developments compelled the two countries to draw closer in foreign policy.

The conditions that emerged after World War I indicated that the world was on the brink of another war. In this context, practical steps were needed to secure Turkey's safety. Guided by Atatürk's realistic foreign policy, the Turks did not hesitate to establish peace and build friendly relations with the Greeks, with whom they had fought fierce battles. It is evident that Greek Prime Minister Venizelos displayed similar courage. After winning the elections in 1928 and coming to power, Venizelos drew lessons from the recent past, including the War of Independence led by Atatürk, during which Greece had pursued the dream of creating a Greater Greece and positioned itself as an enemy. Despite opposition from political factions in his country, Venizelos did not waver in his attempts to establish friendly relations with Turkey. His visit to Turkey from October 27–31, 1930, left him highly pleased with the warm reception he received. Agreements signed in Ankara during this visit resolved many significant issues between the two countries. This visit greatly contributed to the rapprochement and development of friendly relations between Turkey and Greece.

Thanks to the bold initiatives of Turkish President Atatürk and Greek Prime Minister Venizelos, the efforts to establish friendly relations between the two countries that began in 1930 ultimately succeeded, leading to an alliance. The progress in Turkish-Greek relations also had a positive impact on other Balkan countries, encouraging them to seek similar collaborations. The understanding of fostering friendship and cooperation between Turkey and Greece soon laid the groundwork for the establishment of the Balkan Pact. Even after stepping down from power in 1933, Venizelos continued to support strengthening and consolidating the friendship between Turkey and Greece. During the Balkan Pact negotiations, Venizelos visited Istanbul to meet with Atatürk and contribute to the process. He even nominated Atatürk for the Nobel Peace Prize shortly before the signing of the Balkan Pact.

The friendship between Turkey and Greece, established through the efforts of Atatürk and Venizelos, endured until the 1950s. However, events in Cyprus in the 1950s led to the deterioration of relations between the two countries. Greek Cypriots engaged in massacres

against the Turks, and Greece supported the Greek Cypriots in this endeavor. This situation caused Turkey and Greece to clash once again in the international arena and led to the breakdown of their bilateral relations.

Giriş

Yunanistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra Osmanlıdan yeni topraklar kazanma anlayışı içinde olmuştur. Yunan devlet adamları büyük Yunanistan'ı "Megali İdea" kurma hayali nedeniyle, Osmanlıya karşı saldırgan bir siyaset takip etmişlerdir (Sarıay ve Sömbül, 1999, s. 55-56). Birinci Dünya Harbi'nde İtilaf Devletleri safında yer alan Osmanlı Devleti müttefikleriyle birlikte savaşı kaybetmiştir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Türklerle yapılacak barışın şartlarını görüşmek üzere 1919 yılı Ocak ayında Paris'te toplanan barış konferansına müracaatta bulunan Yunanistan, Osmanlı coğrafyası üzerinde toprak talebinde bulunmuştur. Yunanistan'ın bu talebini olumlu karşılayan İngiltere, İzmir ve havalisinin -daha önce gizli paylaşım anlaşmalarında İtalyanlara vadetmiş olmalarına rağmen- Yunanlılara verileceğini açıklamıştır (Turan, 2006, s.12-14). İtilaf Devletleri'nin onayını ve desteğini alan Yunanlılar, 15 Mayıs 1919 tarihinde araya asker çıkartarak İzmir'i işgale başlamışlardır. Kısa bir süre içinde işgal alanlarını genişleten Yunanlılar, işgalleri altına aldıkları yerlerde yaşayan Türklere karşı her türlü insanlık dışı uygulamalar ve katliamlar yapmışlardır (Çakmak, 2007, s.116-126). Ancak, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yürütülen Türk Kurtuluş Savaşı'nda Türk Ordusu karşısında büyük bir hezimet yaşayan Yunan ordusu Anadolu'dan atılmış, Anadolu üzerinde kurdukları hayalleri de sonuçsuz bırakılmıştır.

Yunanlıların Anadolu macerası Türk-Yunan münasebetlerinde derin yaralar açmıştır. Yunanlıların Anadolu'dan atılması ile sonuçlanan Milli Mücadele sonunda imzalanan Lozan Anlaşması Türkiye ile Yunanistan arasında barış ortamını tesis etmiş olmasına rağmen, iki ülke arasında güvenin tesisi için uzun bir müddet daha beklemek zorunda kalınmıştır (Çakmak, 2008, s.93). Lozan'dan sonraki dönemde de iki ülke arasında zaman zaman ciddi gerilimler yaşanmıştır. Gerilimlerin yaşandığı sıralarda Atatürk, iki ülke münasebetlerine zarar verebilecek bir söylemde bulunmamaya özen göstermiş, hatta ilişkilerin normalleşmesi için çaba sarf etmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997, s.280). Atatürk'ün idaresindeki Türkiye'nin bu barışçı tavrı uzun bir süre, 1928 yılına kadar Yunanlı yöneticiler tarafından olumlu bir karşılık bulmamıştır. Ancak 1928 yılında yapılan seçimleri kazanan Venizelos'un yönetimi ele almasıyla Türkiye'ye karşı takip edilen saldırgan siyaset tarzından vazgeçilmesi, barışçı bir dış politika anlayışının benimsenmesiyle farklı bir noktaya evrilmiştir (Esmer, 1953, s.58). 1928 seçimlerinde Yunan halkından aldığı büyük destekle Türkiye ile dostluk

münasebetleri tesis etmek üzere harekete geçen Venizelos, Başbakan İsmet Paşa'ya Türkiye'nin 1928 yılında kutlanan 30 Ağustos Zafer Bayramı'nı tebrik eden bir mektup göndermiştir. Bu mektubunda, megalı idea siyasetinden vazgeçtiğini, Türk-Yunan münasebetlerini düzeltme ve geliştirme arzusunda olduğunu ifade etmiştir (Demirözü, 2007, s.75). Venizelos'un takip ettiği yapıcı siyasetin, dünyada yaşanan 1929 ekonomik buhranı gibi, İtalya'nın Akdeniz bölgesinde sebep olduğu tehditler gibi gelişmelerin iki ülke arasında yeni bir sayfanın açılmasında etkili olduğu söylenebilir (Halaçoğlu, 2001, s.30-31).

Atatürk, bu dönemde Türkiye için İtalya'nın Balkanlar üzerinden gelebilecek ciddi bir tehdit olduğunu görmüş, bölgede Bulgaristan'ın da İtalya ile birlikte hareket edebileceğinden endişe ettiğinden Balkanlarda barışın tesisi amacıyla Yunanistan'la münasebetlerin geliştirilmesine ehemmiyet vermiştir (Soysal, 1985, s.112). Atatürk'ün Yunanistan'la ilgili olumlu politik tavrı Türk dış politikasına da yansımıştır. Bunun bir göstergesi olarak Atina'da bulunan Türk büyükelçisi Enis Akaygen'in 1930 yılı 25 Mart'ında Yunanistan milli bayramı kutlamalarına katılması Türk-Yunan münasebetlerinin normalleşmesine ivme kazandırmıştır (Tulça, 2003, s.35-37). İki ülke arasında yaşanan olumlu gelişmelerin sonucunda 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan Ankara Sözleşmesi ile mübadele meselesindeki problemler çözülmüştür. Bu meselenin dostane bir biçimde çözülmesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki diğer meselelerin çözülmesine de katkı sağlamıştır (Armaoğlu, 1983, s.326; Akşin, 1991, s.254). Ankara Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra Başbakan İsmet İnönü Yunanistan Başbakanı Venizelos'u Türkiye'ye davet etmiştir. İnönü'nün davetine olumlu cevap veren Venizelos 1930 yılında 27-31 Ekim tarihleri arasında Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret Türk-Yunan dostluğu açısından önemli tarihi bir başlangıç olmuştur (İnönü, 2006, s.500; Gürel, 1993, s.41).

Venizelos'un Ziyareti Öncesinde Basına Yansıyanlar

Türk-Yunan münasebetlerinde yaşanan olumlu hava iki ülkeyi birbirine yaklaştırmış, böyle bir ortamda ilk defa 12 Ekim 1930 tarihinde Vakit Gazetesi'nde Yunan Başbakanı Venizelos'un 22 Ekim'de Ankara'ya geleceği haberi yer almıştı. Haberde, Venizelos'un 21 Ekim 1930 tarihinde Helli Kruvazörü ile İstanbul'a geleceği, oradan da özel bir trenle Ankara'ya hareket edeceği bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca, Venizelos'un Ankara'da bulunacağı ilk günün ziyaretlerle geçeceği, akşam şerefine bir ziyafet verileceği, Ankara'da bulunduğu sırada iki ülke arasında bir dostluk anlaşmasının imzalanmasının da muhtemel olduğu ifade edilmiştir (Vakit, 12 Teşrinievvel 1930, s.1).

Yunanistan Başbakanı Venizelos'un 22 Ekim tarihinde Ankara'da olacağı haberinden kısa bir süre sonra, 21 Ekim 1930'da Cumhuriyet Gazetesi'nde Venizelos'un Türkiye ziyaretini 30 Ekim'e ertelediği haberi yer almıştır. Erteleme gerekçesi olarak ta, Macaristan Başbakanı ile karşılaşmak istemediği, o nedenle ziyaretini O'nun Ankara'da olduğu zamana denk getirmekten kaçındığı şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca erteleme gerekçeleri arasında İstanbul merkezli bazı Türk gazetelerinin Rum ekalliyeti ve Rum din adamları ile ilgili incitici yayınlarının Yunanistan kamuoyunda olumsuz bir hava oluşturması ifade edilmiştir. Bu olumsuz hava nedeniyle bazı Yunan politikacıların Venizelos'u ziyaret ederek kendisine, Ankara seyahatinin yapılmamasını ya da daha uygun şartların olduğu bir tarihe ertelenmesini tavsiye etmelerinin etkili olduğu söylenmiştir.

Atina gazeteleri, İstanbul gazetelerinin menfi yayınlarının Atina'da Balkan Konferansı ve atletizm yarışları esnasında oluşan dostane havanın hemen arkasından yapılmış olmasının kendilerinde daha derin bir üzüntüye sebep olduğunu beyan etmişlerdir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Mihalakopulos da Türkiye'de yapılmakta olan belediye seçimleri nedeniyle bazı Türk gazetelerinin Rumlara karşı saldırgan bir tavır takındıklarını ve bu durumdan memnun olmadıklarını söylemiştir (Cumhuriyet, 21 Teşrinievvel 1930, s.1). Mihalakopulos, bu olumsuz tavrın bütün Türk matbuatına teşmil edilmemesi gerektiğini, İstanbul gazetelerinden yalnız ikisinin bir müddetten beri ekalliyetlerle ilgili olumsuz yayınlar yaptığını söylemiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı, Türk-Yunan münasebetinin pek dostane bir şekilde devam etmekte olduğunu, Başbakan Venizelos'un çok yakın bir tarihte Ankara'yı ziyaret edeceğini ve bazı Türk gazetecilerinin Yunan aleyhtarı yayınlarından kaynaklanan endişelerin de kendiliğinden ortadan kalkacağını beyan etmiştir (Cumhuriyet, 21 Teşrinievvel 1930, s.3).

Venizelos'un Ankara seyahatinin erteleneceğine dair çıkan haberler üzerine Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Enis Bey, seyahatin hakikaten 30 Kasım tarihine ertelenip ertelenmediğini öğrenmek üzere Yunan Dışişleri Bakanı Mihalakopulos'u ziyaret etmiştir. Türk büyükelçisi Enis Bey Ankara'da yürütülmekte olan ticaret, ikamet ve konsolosluk müzakerelerinin 25 Ekim'e kadar sonuçlanması halinde Venizelos'un seyahatini erteleme için hiçbir sebebin kalmayacağını ifade etmiştir. Enis Bey'in Yunan Dışişleri Bakanlığına gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Ankara'da yürütülen Türk-Yunan müzakerelerinin sorunsuz bir şekilde ilerlemekte olduğu hakkında verdiği malumattan sonra, Yunan Dışişleri Bakanı Venizelos'la görüşmüştür. Bu görüşmeden sonra Venizelos'un ayın 25'ine kadar müzakereler sonuçlanacak ümidiyle Ankara'ya gitmek üzere Atina'dan hareket etmeye karar verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca

Venizelos'un Ankara'da olacağı gününün Türkiye'de cumhuriyetin ilanına tekabül ettiği ve bu nedenle de memnun edici bir tesadüf olduğunu söylemiştir (Cumhuriyet, 22 Teşrinievvel 1930, s.1).

22 Ekim 1930 Çarşamba gün ki Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Türkiye'nin Atina büyükelçisinin 21 Ekim'de Yunanistan Dışişleri Bakanı Mihalakopulos ile görüştüğünü, bu görüşmede Venizelos'un Türkiye'yi ziyaret etmek üzere 25 Ekim Cumartesi günü Atina'dan hareket edeceğini, Pazar günü akşamüzeri Haydarpaşa Garı'na ulaşacağını bildirmiştir. Haydarpaşa'dan özel bir trenle Ankara'ya hareket edeceği haberini okuyucularına duyurmuştur. Ziyarete Venizelos ve Dışişleri Bakanı'nın eşleri ile birlikte bulunacakları, heyete dışişleri mensuplarının da dahil olduğu ifade edilmiştir. Pazartesi sabahı Ankara'ya ulaşacak olan Venizelos'un Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey tarafından karşılanacağı söylenmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 22 Teşrinievvel 1930, s.1). Yunan Başbakanı Venizelos'un 27 Ekim günü Ankara'ya ulaşacağı, seyahatini tehir ettiğine dair Ankara'da herhangi bir bilginin bulunmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca Macar Başbakanı Kont Betlen'inde 28 Ekim tarihinde Ankara'da olacağı, her iki başbakanın Ankara'da üçer gün kalacakları Teşrifat Umum Müdürlüğü programında yer almıştır (Cumhuriyet, 22 Teşrinievvel 1930, s.4).

Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Enis Bey, Yunan Hükümeti'nin Türk başkentinde ele alınacak meseleler hakkında ayrı ayrı dosyalar hazırlanması için sorumlu makamlara emir verildiğini bildirmiştir. Ayrıca, Yunan heyetinin seyahati için tahsis edilen Helli Kruvazörünün de Pire Limanı'nda hazır bulunmasının emredildiği bilgisini vermiştir. Venizelos'un heyetinde Atina gazetecilerinin ve bu ziyarete büyük ehemmiyet veren Avrupa gazeteleri muhabirlerinin yer alacağı bilgisi Enis Bey tarafından verilmiştir. Venizelos'un İstanbul'dan geçmek istemediği için Haydarpaşa Limanı'nı kullanmak istemediği, daha başka bir yerden karaya çıkmayı arzu ettiğine dair talebi Ankara'ya bildiren Enis Bey'in Ankara'nın bu talebe dair cevabını beklediği haberi, 23 Ekim tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır (Cumhuriyet, 23 Teşrinievvel 1930, s.1).

Gazetelere bakıldığında ziyarete dair farklı haberlerin yer aldığı, ya henüz kesinleşmiş bir noktaya gelinemediği, yâda bir kargaşa durumunun olduğu intibaa oluşmaktadır. Venizelos'un İstanbul'dan geçmek istemediği için Haydarpaşa Limanı'nı kullanmak istemediği, başka bir yerden karaya çıkmak istediği haberinin yer aldığı 23 Ekim tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin "Venizelos'un Seyahati" başlıklı bir başka haberinde, seyahatin güzergâhı ve tarihiyle ilgili

kesin bilgiler yer almaktadır. Haberde, Venizelos'un Haydarpaşa'ya çıkacağı, Ankara'ya Haydarpaşa güzergâhını kullanarak gideceği bilgisi yer almıştır. Haberin devamında ise Yunan Başbakanı Venizelos ve heyetinin Haydarpaşa'da Dışişleri İkinci Dairesi Şube Müdürü Nizamettin Bey ile Özel Kalem Müdürü Aziz Bey tarafından karşılanacağı bilgisi verilmiştir. Aynı haberde, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi'nin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'le yaptığı görüşme hakkında Yunan Dışişleri Bakanlığına telgrafla bilgi verdiği konu edilmiştir. Çok samimi bir ortamda gerçekleşen görüşme sırasında Tevfik Rüştü Bey'in sorunun çok kısa bir süre içerisinde çözüleceğinden emin olduğunu söylediğini beyan etmiştir. Telgrafın alınmasından sonra Venizelos'un başkanlığında bir araya gelen Yunan Dışişleri, maliye ve ziraat nazırları Türkiye'nin gümrük rüsumu hakkındaki tekliflerini tetkik etmişlerdir. Venizelos'un başkanlığında gerçekleşen toplantıda, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine verilecek kesin talimatın tespit edileceği beyan edilmiştir. İtilafın kesin olarak çözülmesi halinde Venizelos'un Cumartesi günü, Ankara'ya gitmek üzere hareket edeceği, itilafın çözüldüğüne dair Cumartesi gününe kadar Atina'ya haber gelmediği takdirde Venizelos'un hareketini Pazartesi'ye erteleyeceği ifade edilmiştir (Cumhuriyet, 23 Teşrinievvel 1930, s.3).

25 Ekim tarihli Son Posta Gazetesi Venizelos'un ziyarete ile ilgili haberinde, Yunan Başbakanının Türk toprağını ayak basmadan evvel iki ülke arasında tek bir pürüzlü mesele kalmamasını istediğini, fakat ticaret ve ikamet mukavelelerinin imzalanmadığını yazmaktadır. Ankara'dan gelen haberlerin bu iki mukavelenin imzalanmasının bir gün değil bir saatlik mesele olduğunun anlaşıldığını, şayet alınan bilgiler çerçevesinde mukavelelerin parafe edildiği bildirilecek olursa Venizelos yarın akşam hareket edecek, aksi halde müzakerenin bitmesini bekleyecek denilmektedir. Bu durumda Venizelos'un pazartesi akşamı Yunanistan'dan hareket edeceği ifade edilmektedir (Son Posta, 25 Teşrinievvel 1930, s.1). Vakit Gazetesi'nin Yunan basınına dayanarak verdiği haberde, ziyaretin bir iki gün geçmesi ihtimalinden bahsetmektedir. Yunan Dışişleri, maliye ve ticaret bakanlarının Venizelos'un başkanlığında toplanarak, ticaret mukavelesindeki Türkiye tarafından gümrük tarifelerinde icrası talep edilen tadilatı tetkik etmiş ve aldıkları kararı Yunanistan'ın Akara Büyükelçisine bildirmişlerdir. Yunanistan'ın birçok noktada Türk Hükümetinin teklifini kabul etmiş olması hasebiyle Türkiye'nin de gümrük tarifelerindeki tadilatta ısrar etmeyeceğinin düşünüldüğü beyan edilmiştir. Yunan Mahfili Gazetesi Cumartesi gününe kadar ticaret mukavelesi imzalanmayacak olursa Venizelos Ankara seyahatini bir iki gün tehir edeceğini yazmıştır. Bu söylentiler üzerine, Türk Büyükelçisi Enis Bey'in Yunanistan Dışişleri Bakanını ziyaret ederek ticaret anlaşması meselesinde taraflar

arasında bir sorun olmadığını söyleyerek, Venizelos'un ziyaretinin ertelenmesinin doğru olmadığını izah edeceği ifade edilmiştir (Vakit, 25 Teşrinievvel 1930, s.2).

Venizelos'un İstanbul'da Verdiği İlk Beyanatlar

Ziyaretin ertelenip ertelenmeyeceği tartışmaları yaşanırken Yunanistan Başbakanı Venizelos, heyeti ve maiyeti Elli Kruvazörü ile 27 Ekim 1930'da Türkiye'ye geldi. Kruvazör, Marmara'da kendisini karşılayan Peyki Şevket, Berki Satvet ve Samsun torpidolarımızla birlikte saat 4'ü çeyrek geçe liman açıklarında göründüler. Yunan kruvazörü İstanbul'u top atışıyla selamlamış, İstanbul'dan aynı şekilde karşılık verilmiştir. Venizelos'un mihmandarlığına Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Kemal Aziz, şube müdürü Nizamettin beyler ile Deniz Yüzbaşı Recep Bey görevlendirildi. Görevlendirilmiş olan heyet, Elli Kruvazörüne giderek Venizelos'u karşıladılar (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Teşrinievvel 1930, s.1). Karşılama sırasında Venizelos hararetle teşekkürlerle mukabele de bulundu, müteakiben Elli kruvazörü torpidolarla birlikte Haydarpaşa dalga kıranı yanında bulunan Mecidiye'nin yanına demir atmıştır. Bütün gemiler Türk ve Yunan bayraklarıyla donatılmıştı mütemadiyen toplar atılıyordu. Haydarpaşa istasyonu da Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmişti. Venizelos'u görmek isteyen çok sayıda insan Haydarpaşa Rıhtımına toplanmıştı. Zabıta burada intizamı muhafaza için icap eden tedbirleri almıştı. Venizelos rıhtımda vali ve belediye reisi Atina sefirimiz Enis Bey ve daha bazı zevat tarafından karşılanmak üzere bekleniyordu. Saat 4.30'da Venizelos, eşi, maiyeti, erkânı ve mihmandarları ile birlikte Elli Kruvazöründen Haydarpaşa'ya çıktı. Bir hayli neşeli olduğu gözlenen Venizelos, karşılamaya gelenleri selamlayarak rıhtıma geldiğinde Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Enis Bey, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Muhittin Bey'i Venizelos'la tanıştırmıştır. Venizelos'u selamlayan Muhittin Bey, hoş geldiniz dedikten sonra eşine çiçek takdim etmiştir. Orada bulunanları tezahüratları eşliğinde trene binen Venizelos, burada verdiği ilk beyanatında gördüğü hüsnü kabulden dolayı pek mütehassis olduğunu söyledi. Haydarpaşa İstasyonu'nda karşılama sırasında İstiklal Marşı ve Yunan milli marşı çalınmış, jandarma ve polis müfrezeleriyle bir askeri kıta resmi selam ifa etmiştir. İstanbul Valisine Ankara dönüşü iadeiziyarete bulunacağını söyleyen Venizelos, saat beşi on geçe Haydarpaşa'dan Ankara'ya hareket etmiştir karşıladılar (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Teşrinievvel 1930, s.3).

Yunanistan Başbakanı Venizelos, Ankara'ya hareketinden 5 dakika önce orada bulunanlara açıklamalarda bulunmuştur. Venizelos açıklamasında; "görmüş olduğum parlak hüsnü kabulden fevkalade etkilendim ve müteşekkirim. Zaten İstanbul'un gayet güzel olduğunu

bilirdim bu defa ancak, bir parçasını o da seri bir bakışla görebildim. Ankara'dan dönüşümde sizinle tekrar görüşmekle memnun olacağım, tabiidir ki bana birçok sualler hatta bazı müşkül şeyler soracağınızı tahmin ediyorum. Fakat ben bütün suallerinize Ankara'yı ziyaret ettikten sonra cevap vereceğim. Ankara'da deniz silahlarının tehdidi için temasta bulunacağım ve hazırlanan mukavele ve muahedeleri imzalayacağım. Türkiye ziyaretinden dolayı son derece memnuniyet hissediyorum" ifadelerini kullanmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Teşrinievvel 1930, s.1).

Venizelos'un Ankara Ziyareti ve Yaşananlar

Venizelos Ankara'da

Yunan Başbakanı Venizelos ve heyeti, 28 Ekim sabahı Ankara'ya gelmiştir. Sabah erken saatlerde Ankara Tren İstasyonu'nda bir insan yoğunluğu oluşmuştur. Başvekil İsmet Paşa ile Hariciye Nazırı Tevfik Rüştü Bey ve eşleri hanımefendiler saat 9'a çeyrek kala istasyona gelmiştir. Ankara Garı ve şehrin sokakları Türk ve Yunan bayrakları ile süslenmiştir. Venizelos'u taşıyan özel tren biraz gecikmeli olarak saat 10'a 10 kala istasyona girmiştir. Tren istasyon girip durunca bando Yunan Milli Marşını çalmaya başlamıştır (Cumhuriyet, 28 Teşrinievvel 1930, s.1). Venizelos ve heyetini burada İsmet Paşa ile Tevfik Rüştü Bey karşılamıştır. Karşılamadan sonra iki başbakan tören kıtasını selamladıktan sonra tren istasyonundan çıkmıştır. Bu sırada Venizelos'un İsmet Paşa'ya hitaben Ankara'yı ve sizi görmüş olmaktan dolayı fevkalade mesudum beyanı karşısında İsmet Paşa'da, bende sizi gördüğüm için çok mutluyum cevabını vermiştir. Bu sırada iki başbakan istasyon çevresinde toplanmış olan Ankaralılar tarafından coşkulu bir şekilde alkışlanmıştır. İstasyon çıkışında İsmet Paşa ile Venizelos, Tevfik Rüştü Bey'le Mihalakopulos birer otomobile binerek Ankara Palas'a gitmek üzere hareket etmişlerdir. Venizelos ve Mihalakopulos Ankara Palas'ta bir süre dinlenmiş arkasından da, yanlarında Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi olduğu halde saat 11'de Tevfik Rüştü Bey'i, saat 12'de de Başbakan İsmet Paşa'yı ziyaret etmişlerdir. Yunan Başbakanı, Dışişleri Bakanı ve eşleri onuruna Tevfik Rüştü Bey tarafından öğle yemeği verilmiştir. Saat 4.30'da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa Venizelos ve Yunan Dışişleri Bakanı'nı Çankaya Köşkü'nde kabul etmiştir. Dostça bir karşılama merasiminden sonra başlayan görüşme 1 saat 45 dakika sürmüştür. Görüşme sırasında geçmiş dönemlere hiç değinilmemiş, iki komşu ülkenin geleceğe dair münasebetlerinden, genel siyasetten ve yakın doğu hakkında konuşulmuştur. Venizelos'un bu görüşmeden çok memnun kaldığı kanaati hasıl olmuştur (Cumhuriyet, 28 Teşrinievvel 1930, s.3).

İsmet Paşa'nın Venizelos Onuruna Verdiği Yemekteki Konuşması

Akşamüzeri Başbakan İsmet Paşa tarafından Venizelos ve Mihalakopulos onuruna Ankara Palas'ta bir davet verilmiştir. İsmet Paşa burada yaptığı konuşmada, Cumhuriyet Hükümeti adına ve bizzat kendi adına hoş geldiniz dedikten sonra ziyaretten duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Konuşmasına, "bazı kimseler vardır ki siyasette tesadüfün en büyük amil olduğunu zannederler, onlar için herhangi bir teşebbüsün muvaffakiyet veya ademi muvaffakiyete ulaşması ekseriya insanların iradesi dışında bir takım hadiselerin bir araya gelmesiyle gerçekleşir zannederler. Bu iddianın değeri nedir ve ne dereceye kadar ispatı mümkündür bilemem ancak, çok iyi bildiğim ve burada teyit etmek istediğim bir şey varsa zat-ı devletimizin bu gece halisane tesis ettiğimiz ziyaretleri bizim yabancı kalmış olduğumuz bazı hadisatın neticesi değildir. Bilakis bu ziyaret karşılıklı ve şuurlu bir gayretin ve zorluklar içinde giden, ancak her iki tarafın çok kuvvet, cesaret, iman ile takip olunan bir barış ve anlaşma siyasetinin gayeye eriştiğini işaret etmektedir. Türk-Yunan yakınlaşması hakikatte Lozan Konferansı'nın toplandığı zaman başlar, orada sizinle benim idare etmiş olduğumuz çetin ve güçlü müzakereler birbirimizi tanımak, anlamak ve uzlaşmak fırsatını vermiştir. Her birimiz kendi memleketinin diğer memlekete yaklaşmasının sadece faydalı değil, aynı zamanda lüzumu olduğunu da gördük. Zira bunun için mücbir bir sebep vardır, iki komşu memleketin iyi anlaşılması menfaatleri hemen her noktada uygun düşmektedir. Bunun içindir ki her şeyi salim bir tarzda anlayan ve şahane bir dirayetle hareket eden zat-ı alileri Yunanistan'da bir yakınlaşma ve anlaşması siyasetini benimsediniz. Bu işte bilhassa seçkin iş ortağınız şimdiki Dışişleri Bakanı Mihalakopulos ve daha başka yüksek devlet adamları tarafından yardım ve cesaret gördüğünüzü memnuniyetle kaydettim. Diğer taraftan aziz Başbakan hazretleri bu siyasetin bizde de fevkalade bir zemin bulmuş olduğunu bilirsiniz. Yakınlaşma çabalarının çok defa karşılaşılan güçlüklerin en çetin anında bazı meselelerin güzelce halli ihtimalleri son derece azaplı zamanlarda bile bir ihtilafa ulaşmak ümidi gayesini ve şuurunu, arzu ve iradesini bir an olsun kaybetmedim. Bu ümit ve arzuyu her fırsatta ifade ettim.

Sağlam ve devamlı bir dostluk hissi tezahürler üzerine bina edilemez, tarafların belli başlı menfaatlerinin ve karşılıklı ihtiyaçlarının benzerliği milletleri bağlayan dostlukların devamına ve dayanıklılığına yegâne zemindir. Bu böyle olunca Türklerle Yunanlıların her hususta Balkanlarda aynı büyük menfaatlere malik buldukları, Akdeniz havzasında anlaşmaya ve birlikte çalışmaya mecbur oldukları teslim edilmelidir. Zatiâlileri ile Dışişleri Bakanının Türkiye'yi ziyaretlerini bu düşünceyle telakki ediyoruz. Aziz Başbakan hazretleri burada

görmüş olduğunuz heyecanlı hüsnü kabul Türk milletinin bu duyguya ne derece ortak olduğunu size belli edecek ve aynı zamanda burada asaletle temsil ettiğiniz millete karşı hissettiği dostane temayülün delili olacaktır. Kanaatim odur ki gerek sizde ve gerek bizim memleketimizde olsun gelecek nesiller Türk-Yunan dostluğunun sağlam binasını kurmaya çalışmış ve çalışacak olanlara müteşekkir olacaktır. Sizlere Ankara'ya kadar ziyaret etmekle bize bahsettiğiniz mutluluktan dolayı bütün kalbimle şükranlarımı ifade ediyorum" diyerek sözlerini tamamlamıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Teşrinievvel 1930, s.3).

Onuruna Verilen Yemekte Venizelos'un Yaptığı Konuşma

İsmet Paşa konuşmasını bitirince konuk Başbakan Venizelos söz almış, uzun sayılabilecek bir söylemde bulunmuştur. Venizelos sözlerine; Başbakan hazretleri Yunanistan hükümetinin başkanı olarak ilk tanışmamızı hatırlatan ve ayrıca benimle ilgili övgü dolu sözleriniz nedeniyle en derin teşekkürlerimi sunuyorum. İlk karşılaştığımız günden bu tarafa aramızda dostane bir bağın daima var olduğu açıktır. Bundan iki sene evvel beni ziyaret için davet ettiğiniz zaman bidayette sıhhi sebepler davetinize icabet edebilmek imkanından beni mahrum bıraktı. Mamafih kabil olur olmaz böyle bir hareketin sembolik manasını idrak ederek davetinizi kabul ettim. Ziyareti kabul ederek hükümetimin Lozan'ın arazi konusunda iki devlet arasında kati bir tesviyesi olarak telakki etmek hususundaki azimkar kararını göstermek istedim. Filhakika bir taraftan Türkiye imparatorluktan milli bir devlete dönüşmüş, Yunanistan'da milli vahdetini idman etmiş bulunuyordu (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Teşrinievvel 1930, s.1). Bu nedenlerle devletlerimiz arasında bir itilaf durumu kesp etmişti, bu suretle iki ülke arasında yeni bir dönem başlamıştır. Bu sebeplerledir ki buraya gelerek size samimiyetle el uzatıyoruz ve asır dide mücadelemiz kesin olarak sona ermiştir. Bu hal ikimizde birçok asil mücadelelerle dolu olan mazimizle gurur duyarak ve başımızı eğmeden gerçekleştiriyoruz. Bizleri farklı arayışlara hadiselerin gelişimi sevk etmiştir ve bu aradığımız ancak sıkı samimi ve kalbi bir dostluğa ve bütün zeminlerde gayet geniş bir teşrik-i mesaiye ihtiyaç duyulan bir pencere açtık.

Her iki ülke halkının, hatta yakın doğu halklarının tamamının ileride bize teşekkür edeceklerinden eminim. Birleşerek balkan sulhuna ve hatta Avrupa sulhuna sağlam bir istinatgâh teşkil edebiliriz. Balkan birliğine inanıyoruz, ancak bu birlik huzura ermedikçe ve husule erinceye kadar hiçbir şekilde çekişme içinde olmayacaklarını Türk ve Yunan tarınca bilmesi çok önemlidir. Nihai noktada uzlaşabilmek için uzun bir yol, çetin ve daimi surette bir çalışma gerekli olmuştur. Onun içindir ki kıymetli mesai arkadaşım Dışişleri Bakanı ile birlikte

Haydarpaşa'ya Yunan Başbakanı sıfatıyla geldiğim dakikayı tarihi bir an olarak niteliyorum. Orada bulunduğum ve beni fevkalade mütehassis eden hararetli ve muhteşem kabul, sularınıza yaklaştığımız zaman Türk harp gemilerinin bize eşlik etmek için gelmiş olması, sadece bir başbakana karşı misafir severliğini sergileyen bir ülkenin resmini değil daha ötesinde ziyareti ve onu kavrayan fikre iştirak ve iltihak ederek kabul ettiğimiz parlak bir delili olmuştur. Sayın Başbakan, ziyaretimiz çok güzel ifade ettiğiniz üzere bir tesadüfen gelişmemiştir. Herhalde iki memleketin münasebetinde yeni bir dönemi başlatacak olan netice ortaya koyar. Dikkatlerinize şunu sunmak isterim, iki ülke arasındaki cari iktisadi mahiyetteki ihtilaflara bir nihayet veren 10 Haziran itilaf namesi ancak bütün zeminlere şamil olan bu iki memleket arasında çok güçlü işbirliği esasları ihdas eden ihtilaf namelerle sağlam bir bina kurularak idman edeceğimiz lüzumlu bir başlangıç olmuştur.

Lozan'daki teşriki mesaimizi hatırlattınız bu sözleri memleketin menfaatinin koruması mevzubahis olmadığı her defasında şahsımda, size engel olmak şöyle dursun geniş bir anlayışla mesainizden muavenet eden bir mümessil bulduğunuz hakkında Büyük Millet Meclisi'nde söylediğiniz sözlerle iyileştiriyorum. Size bir cevap vermem lazımdı, bu cevabı memleketimde verdim fakat bunu bizzat sizin memleketinizde vermem lazımdı ve şimdi bu zevkli vazifeyi ifa etmekle bahtiyarım. Bizzat çizip takip ettiğiniz ve çok belli kelimelerle hatırlattığınız ana hattan hiçbir an ayrılmadığını beyan edelim. Bu hattı takip ederken tanıdığım ve memleketinin menfaatinin yorulmaz bir müdafî olduğu kadar maniaları da aşmasını beceren devlet adamı yönünü çok takdir ettiğim zatıalinizin şahsına istinat ettiğimi açıkça söylemeliyim. Aynı müşkülata tesadüf edeceğimizi, bir muhalefete maruz kalacağımızı, maziye unutmuş olmakla itham edileceğimizi biliyorduk. Fakat aynı zamanda yalnız çalışmadığımızı zatıâlinizin de hududun öbür tarafında uyanık olduğunuza ve ben sıkıntı çekerken, şiddetle mücadele ederken burada cesur bir şekilde mesaim bulunduğuna kati kanaat getirdim. Gün geçtikçe birliğimize yaklaştığımızı, sorunların yerine karşı karşıya bulunacağımız günün geleceğini hissettim. İşte bu an gelmiştir, hükümetimin programından bahsederken bunun Yunanistan'da bütün siyasi fırka reislerinin de programı olduğunu ve bugün Yunan milletinin arzusuna tevafuk ettiğini ilave etmeye lüzum görmüyorum. Bundan böyle ülkelerimizi ayıracak bir sebep olmadığı gibi birleştirecek birçok sebebin olduğu görülmektedir.

Nihayet mühim vaka her ikisi de saltanattan sarfinazar ederek cumhuriyeti kabul etmiştir. Karaya çıktığım andan itibaren şahsıma gösterilmiş olan ve Yunan halkının tümüne yansıyan

içten ve fevkalade hüsnükabulden dolayı derin minnettarlığımı arz ederim" (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Teşrinievvel 1930, s.3)

Venizelos'un Ankara Palas'ta Türk Basınına Verdiği Mülakat

Yunan Başbakanı Venizelos Ankara Palas'ta Türk basın mensuplarına verdiği mülakatta; Seyahatimin gayesi sarih ve malumdur. Lozan Türk ve Yunan devletlerinin milli birliklerini tespit ve tasrih etmiştir. Türk-Yunan dostluğunun böyle bir noktaya gelmesinde Lozan Anlaşmasının çok büyük payının olduğu çizilmiş olan milli hudutları içinde karşılıklı çıkarlarını korumak amacına yönelik barışçı bir politika güden iki halkın birbiriyle uzlaşmasından daha doğal bir şey olamaz. Çünkü Türkiye ve Yunanistan halkının uzun yıllar kazandıkları tecrübe ile anlayabilmek ve anlaşabilmek hasletlerini kazanmışlardır. Bir süreden beri taraflar arasında gelişmiş olan görüşmeler sonucunda bu sıralarda Ankara'da imzalanacak olan sözleşme ve anlaşmalar şekillenmiştir. Mevzubahis mahiyete ve mukavelelere bir protokol ve veya bir mektup halinde düzenlenecek olan esasların ana hatları hazırlanmış bulunuyor. İmza gününe kadar teferruat üzerinde anlaşılacağıma eminim. Bu türden anlaşmanın amacı, bir anlaşmadan maksat devletlerimizin merkezleri üstündeki güçlerini artırmak üzere başlatılan rekabeti bitirmek ve bu yolla iki ülke kamuoyunda ara ara ortaya çıkan kaygı ve endişeyi tamamen ortadan kaldırmaktır. Venizelos Atina'da toplanan Balkan İttihadı Konferansına temas ederek alakadar hükümetlerin resmi olmayan bir konumda olan bu konferansın faaliyeti mesaini büyük bir alaka ve sempatiyle takip ettiğini işaret ederek şöyle der; bu konferans hepimizin arzu ettiği Balkan anlaşmasının hayata geçmesi hususunda kuvvetli ve esaslı bir adımdır. Konferans'a gelecek sene İstanbul'da çalışmalarına devam edecek ve bu yolda bir adım daha ileri gidecektir. Bana belki sormak istersiniz maksat ne zaman hasıl olacaktır, size cevap verir ve derim ki nihayet bir kahin değilim. Venizelos aynı mevzu etrafında izahatlarına devam ederek şunları ifade eder, Balkanlar da iki kuvvetli devletin bugün geniş bir tarzda anlaşmış olmaları Balkan blokuna doğru yüründüğünü kati bir şekilde göstermektedir. Düşünebiliriz ki sizin bazı Balkan devletleriyle olduğu gibi bizim de aynı şekilde akdetmiş olduğumuz muahedelerimiz vardır. Bütün bunlar mevzu bahis gayenin usulüne yardım edecek çıkırlardır.

Yunan Başbakanı dünya barışı hakkında da ne düşündüğüne dair ifadelerde bulunmuştur. Venizelos, "dünya barışı çok güzel bir şeydir, insaniyet böyle bir sulhun tahakkukuna doğru yürüyor, bunun için de çalışıyoruz, buna iman ediyoruz. Venizelos Türkiye Cumhurbaşkanı hakkındaki ihtisasını da şu şekilde ifade eder, Gazi Mustafa Kemal ile ilk defa görüşüm

kendileri hakkında ifade edilecek şey ve takdirler bütün dünya tarafından defalarca tekrar edilmiş ve tarihe geçmiştir. Ben büyük reisinizi kudretli bir asker olarak tanıdım, bugün görüşmemde aynı zamanda yüksek bir siyasi olduğunu gördüm ve bu mülakattan mesut ve bahtiyar çıktım. Memnuniyetle ısrar edeceğim bir nokta daha vardır ki o da, hükümetimizce cereyan etmiş olan kanaat ve düşüncelerin müşarünileyh tarafından da tasvip edilmiş olduğudur. Ben size dost Türk Yunan ticaret münasebetine dair olan son bir suale cevaben de şu görüşü sert etmiştir. Bugüne kadar Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatımıza nispetle 10 misli derecesindedir. Dostluğumuz aktif temiz ticaret sayesinde ümit ediyoruz ki Yunanistan'da ihracatını aynı seviyeye yükseltme imkanı bulacaktır. Hem niçin olmasın hariçten alacağımız herhangi bir eşyanızı tercihan bir dost memlekette tedarik etmek daha doğru olmaz mı?" Gazetelerin temsilcileri kendilerine karşı gösterilen teveccühe ve alakaya teşekkür ederek ayrılırken Venizelos, Türk gazetecilerin ve Yunanlı meslektaşlarının şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da büyük vazifeleri olduğunu hatırlatmış ve iki memleket menfaati namına vücuda gelmiş olan dostluğun takviye ve inkişafı için çalışmalarının lazım geldiğini söylemiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Teşrinievvel 1930, s.3).

İki Ülke Arasında Ankara'da İmzalanan Anlaşmalar

Venizelos'un Ankara'da bulunduğu sırada bir süredir Türk ve Yunan hükümetleri arasında devam eden müzakereler neticesinde hazırlanmış olan dostluk ve hakem muahedesiyle ticaret ve ikamet mukavelesin imzalanması kararlaştırıldı. Dostluk ve hakem muahedesinin Yunan Hükümeti adına Başbakan Venizelos ve Dışişleri Bakanı Mihalakoplos tarafından, Türk Hükümeti adına da Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey tarafından imzalanacaktır (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Teşrinievvel 1930, s.1). Dostluk ve hakem muahedesiyle beraber deniz silahlarının sınırlandırılması içinde bir protokolün imzalanmasına karar verilmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Teşrinievvel 1930, s.3).

30 Ekim 1930'da Türk Yunan muahede ve mukaveleleri Dışişleri Bakanlığı'nda imzalandı. İmza töreni Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in odasında yapıldı. İmza töreninde Türk, Yunan ve yabancı gazetecilerde hazır bulundu. Masanın bir tarafında Yunanistan Başbakanı Venizelos, O'nun sağında Yunan Dışişleri Bakanı solunda ise Yunanistan'ın Ankara büyükelçisi bulunuyordu. Onların karşısında ise Başbakan İsmet Paşa, İsmet Paşa'nın sağında Dışişleri Bakanı solunda ise Dışişleri Müsteşarı oturuyordu. Teşrifat müdürü imza edilecek olan anlaşmalar hakkında kısa bir izahatta bulunduktan sonra muahede nüshaları, Başbakanlar

Venizelos ve İsmet Paşa tarafından imzalandı. Başbakanların imzasından sonra muahedeler, diğer yetkili zevat tarafından sırasıyla imzalanmıştır (Milliyet, 31 Teşrinievvel 1930, s.1).

Yunanistan'la imzalanmış olan Hakem Muahedesi, Türkiye'nin İtalya ve Macaristan'la imzalamış olduğu hakem muahedeleri tipindedir. Muahedenin tarafsızlığa ait olan hükümlerine göre taraflar birbirlerine yönelmiş herhangi bir itilafa ve hiçbir kombinasyona girmeyecektir. Taraflardan biri barışçı bir siyaset takip etmesine rağmen, bir veya birkaç devletin saldırısını uğrayacak olursa diğer taraf, ihtilafın devamı müddetince tarafsızlığını koruyacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasında çıkması muhtemel itilaflar evvela uzlaşma yoluyla çözülmeye çalışılacak, burandan bir sonuç çıkmaz ise sonra hukuka veya hakeme tevdi edilecektir (Hâkimiyet-i Milliye, 1 Teşrinisani 1930, s.3).

İkamet ve Ticaret Antlaşması, taraf ülke vatandaşlarının, karşı tarafın kanun ve nizamına uyarak, oraya serbest bir biçimde girebilecek, ikamet edebilecek, mülk edinebilecek, her türlü ticari faaliyette bulunabilecek, seyahat edebilecek, oradan istediği zaman ayrılacak hükümünü ifade etmektedir. Ticari faaliyetleri nedeniyle ödeyecekleri vergi ise bulunulan ülkenin kendi vatandaşlarıyla aynı oranda olacaktır. Deniz silahlarının sınırlandırılmasına dair protokolle, deniz kuvvetlerinin silahlandırılmasının sınırlandırılarak, boş yere fazladan yapılan harcamaların önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Bu protokol iki ülke deniz kuvvetlerinin birbirine paralel olarak sınırlandırılmasını öngörmektedir. Taraflar savaş gemisi, silah gibi askeri makine, teçhizat alım veya sipariş verme durumunda karşı tarafı 6 ay ay önceden haberdar etmeyi taahhüt etmişlerdir (Erdem, 2009, s.115-116).

Venizelos'un Ankara Ziyaretinin Basındaki Yansımaları

Mehmet Asım Vakit Gazetesi'ndeki yazısında Venizelos'un Türkiye ziyaretinin oluşturduğu dostluk havasını ele almıştır. Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Ankara seyahati konuşulmaya başlandığı andan sonra iki ülke arasında birçok konuda göze çarpan bir değişiklik görülmüştür. Geçimsizlikten dostluğa, fenalıktan iyiliğe, husumetten barışa evrilen bu değişimin en net örneklerini Türk sporcularına Atina'da, Yunan sporcularına da İstanbul'da gösterilen hüsnükabul tezahüratlarında görmek mümkündür. Filhakika Türk sporcular bir iki hafta önce Yunanistan'a gittikleri zaman Atinalılar tarafından o kadar samimi bir muhabbet havası içinde karşılanmışlardır ki bu tarzda bir hüsnü kabulü hiçbir vakit hatır ve hayallerden geçirmemiş olan sporcularımız bu manzara karşısındaki hislerini ifadeden aciz kalmışlardır.

Binaenaleyh Yunanistan'ın Aris takımı 23 Ekim'de İstanbul'a geldiğinde İstanbullu Türkler tarafından gösterilen samimi alaka ve tezahürat, Atina'da sporcularımıza gösterilen ilgi ve alaka her şeyi açıklamaya fazlasıyla yeter. Lozan konferansında iken Yunanistan'ın Türkiye ile yeni bir dostluk siyaseti takip etmesine karar veren Venizelos, bu kararındaki samimiyete Türkleri inandırmak için belki bin bir türlü delil bulabilirdi. Fakat bunların hiçbirisi ve hepsi bu zatın Yunan Başbakanı sıfatına haiz olduğu halde Atina'dan kalkarak Ankara'ya bir seyahat yapması kadar kanaat verici bir kuvvete haiz olamazdı. Binaenaleyh Yunan Başbakanı Ankara'ya seyahat kararını vermekte yalnız Yunanistan'ın artık yeni Türkiye'ye karşı tutmak istediği yeni dostluk siyasetindeki hüsnüniyetini anlatmış olmuyor, aynı zamanda siyasi kudreti, siyasi dirayeti hakkında bütün dünyaya çok kıymetli bir delil göstermiş oluyor" (Asım, 25 Teşrinievvel 1930, s.1). İfadeleriyle bu ziyaretteki ve iki ülke arasında oluşturulan dostluk ilişkilerindeki rolü nedeniyle Venizelos'tan övgüyle bahsetmiştir.

Falih Rıfkı ise Hâkimiyet-i Milliye Gazetesindeki köşe yazısında Venizelos'un Ankara'da bulunduğu sırada yaşananlara dayanarak, ziyaretin önemine dikkat çekmektedir. Bir zamanlar Türk ve Yunan milletlerinin bir daha barışmamak üzere birbirlerine dargın ve düşman oldukları düşünülüyordu. Fakat, Venizelos ve İsmet Paşa ve iki ülkenin canla başla çalışan dışişleri bakanlıkları, deniz ve karada bitişik ve Akdeniz'in büyük bir parçasına hakim olan iki devleti, yalnız coğrafya değil bütün zaruretlerin dost olmaya sevk ettiğini görüyorlardı. Her iki hükümetin başkanları için geleceği düşünerek bile olsa bu gerçeği başarmak güç, yorucu ve uzun oldu. Fakat barış aşkı ve milletlerin dostluk içinde serbest inkişaflarını maksat edinmek, bütün zorluklar yenmeye kafi gelmiştir. Birbirlerinin zararında menfaat aramayan, intikam ve kin politikası gütmeyen iki komşu milletin edebiyat ve hatırat uğruna hakikati feda etmeleri acınacak bir hal olurdu. Ne Venizelos, ne İsmet Paşa, ne de bu şahsiyetlerin arkadaş ve fırkaları buna razı olmadılar ve milletlerinin kendilerine olan itimadından aldıkları güçle milletlerini buna inandırdılar. İki devlet adamının barışçılığı müspet semereler vermiştir. Geçen ay Atina'ya giden dostlarımıza Yunan milletinin göstermiş olduğu sıcak hüsnükabul buna delildir. Evvelki gün ve dün İstanbul'dan Ankara'ya kadar her yerde ve Ankara'da da muhterem misafirimizin görmüş oldukları samimiyetin kendileri üzerlerinde aynı tesiri bırakmış olduğunu zannediyoruz. Yunan ve Türk milletleri yalnız barışmadılar dost oldular, bu yalnız iki milletin talihi için değil Balkanlar ve Doğu Akdeniz sulhunun talihi içinde büyük bir ehemmiyet ifade etmektedir. Hadisenin diğer ve belki o kadar mühim bir manası ise menfaatleri ve hisleri hiç telif edilemez görünen milletlerin sulh arzusu ile ve realist politika içinde anlaşmaları mümkün

olduğu hakkında verilmiş olan derstir. Herkesin herkesle anlaşması mümkündür ve sulh mümkündür (Falih Rıfkı, 1930, s.1).

Ahmet Şükrü Milliyet Gazetesi'nde kaleme aldığı makalesinde Venizelos'un Ankara'da çok iyi bir intiba bıraktığını ifade etmiştir. Ankara bir haftadan beri Avrupa siyasetinin sıklet merkezi oldu diyen Ahmet Şükrü, Venizelos Ankara'ya Yunanistan'dan muhabbet getirdi ve buradan da Yunanistan'a Türk Cumhuriyeti'nin muhabbetlerini götürüyor ifadelerini kullanmıştır. Venizelos'un Ankara seyahati Türk Yunan münasebetinde yeni bir merhale olduğu gibi yakın şark diplomasisinde de çok mühim bir hadisedir. Macar Başbakanı Kont Bentler'in ziyareti münasebetiyle daha şümüllü bir mahiyet alan bu seyahat dolayısıyla Ankara bir haftadan beri Avrupa siyasetinin de sıklet merkezi olmuştur. Bu ortam sulh namına memnuniyete şayan bir hadise olduğu kadar hükümet namına çok büyük bir muvaffakiyet olarak kaydedilmesi lazımdır. Dün akşam Yunan sefareti tarafından Venizelos ve Yunan Dışişleri Bakanı Mihalakoplos şerefine verilen baloda bir yabancı elçi bana dedi ki; "Yunanistan'la akdedilen bu itilaftan sonra Türkiye'nin beynelmilel vaziyeti bir o kadar daha kuvvet bulmuştur. Türkiye Balkanlar'daki vaziyetini takviye etmiş ve sulh ve barış yolunda mühim bir amil olmuştur. Bu hükümetiniz için çok büyük bir muvaffakiyettir. Bu muvaffakiyetten dolayı haklı bir şekilde iftihar edebilirsiniz" (Şükrü, 1 Teşrinisani 1930, s.1).

Venizelos'un Ankara'yı ziyareti yabancı basında da geniş yer bulmuştur. Venizelos'un Ankara seyahati hakkında Ankara'da bulunan Times muhabiri, gazetesine gönderdiği malumatta Yunan Başbakanı'nın Ankara'da üç gün kalacağını bildirdikten sonra ezcümle şu mütalaayı kaydetti: "Bu Ankara ziyaretinden son iki seneden beri bahsediliyordu, birçok kimse bunun gerçekleşeceğinden şüpheliydi. Bu her şeyden evvel bir nezaket eseri olmakla beraber şöyle bir manası vardır ki o da, bir Yunan Başbakanının ilk defa olarak resmen Türkiye'yi ziyaret etmesidir. Bir de umumi harpten sonra Türkiye aleyhtarı olarak Venizelos o kadar tanınmıştır ki Yunan milleti için o kadar yakın bir takım feci hatıralar ile bir memleketi ziyaret edeceği beklenmiyordu. Giritli emektar devlet adamı artık maziye arkasına atmış iki ülke münasebetlerinde yeni bir devir vücuda getirmeye karar vermiş görünüyor. Kendisinin vaziyeti bazı mahfilde tasvip edilmemektedir ve ziyareti buradaki Rum ekalliyeti, Ortodoks papazları mahfilinde hoşnutsuzluklar sebep olmuştur (Milliyet 1 Teşrinisani 1930, s. 2).

Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa, Venizelos'un ziyareti ve Türk-Yunan münasebetleri hakkında 30 Ekim günü Yunanlı gazetecilere beyanat vermiştir. Yunan gazetecilerini kabul eden Mustafa Kemal Paşa, Messagir Gazetesi'nin muhabirine şu beyanatta bulunmuştur; Yunan

gazetecilerini burada görmekle bahtiyarım. Bu yaşananlarda matbuatın rolü büyüktür. Geçenlerde Atina'ya giden ve Hamdullah Suphi Bey'in de dahil bulunduğu heyeti murahhasımız orada çok hararetle bir istikbale mazhar olmuşlardı. Atina'dan avdet eden bütün arkadaşlarım bana bu dostane tezahürattan derin bir tahassür duyarak bahsettiler. Sizler de Atina'ya döndüğünüz zaman burayı, burada aynı hararet ve hayırhaharlıkla istihbar edildiğini tekrar edeceğinizi zannetmek isterim. İki memleketin âli menfaatleri aynı nokta üzerinde birleşiyor. Mütekabil menfaatlerimiz bize istinat ederek şahsen de taraftar olduğum bu kararı temin yolunda çalışabilirim. Etrafımda Yunanlı gazetecilerle birlikte Türk meslektaşlarını da görüyorum dedikten sonra Yunan gazetecilerine hitap ederek, onları en iyi şartlarda gelişen bir dava yolunda mücadeleye çağırıyorum, sizlerle bir arada olmaktan dolayı çok mutluyum ifadelerini duyan Yunanlı gazeteciler, çok etkilendiklerini ifade etmişlerdir (Milliyet, 31 Teşrinievvel 1930, s. 1)

Venizelos ve Heyetinin Ankara'dan İstanbul'a Hareketi

Venizelos ve heyeti, Marmara Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Umumi Katibi Tefvik Bey'in onurlarına verdiği öğle yemeğini müteakip, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gittiler. Yunan heyeti, akşam saat 6'da özel trenle Ankara'dan İstanbul'a hareket ettiler. Heyette bulunanlar Ankara Palas'tan otomobillere binerlerken otelin önüne biriken yoğun kalabalık tarafından güçlü bir şekilde alkışlandılar. Garın girişi ve çevresi Ankaralılar tarafından doldurulmuştu. Venizelos ve heyeti istasyonda, Cumhurbaşkanı namına Umumi Katibi ve Başyaveri Tefvik ve Rüştü beyler, Meclis Başkanı, Başbakan, Dışişleri Bakanı ve eşleri ile vekiller ve mebuslar, sefirler ve Dışişleri erkânı tarafından çok samimi bir şekilde uğurlandılar.

Venizelos Ankara Garı'na kendisini uğurlamaya gelen yüze yakın mebusun her birinin elini sıktı ve İsmet Paşa ile görüşürken güzel Ankara'yı kaplayan yıldızlı sema içinde vücuda getirilen eseri sevinç içinde temaşa ettiğini ifade etti. Afyon mebusu Ali Bey ve Muhalif Fırka Lideri Fethi beylerle ayrı ayrı görüştü. Venizelos, Falih Rıfkı Bey'le vedalaşırken Falih Bey'in şahsında Türk matbuatına hitap ederek, muhterem matbuat eserimize yardım ediniz dedi. Tefvik ve Rüştü Beyler Gazi Hazretleri namına misafirlere iyi bir seyahat temenni ederken, Venizelos derin hürmet ve teşekkürlerinin büyük reise iblağını kendilerinden rica etti ve unutulmaz hatıralarla Ankara'dan ayrıldığını ifade etti. Yunan Dışişleri Bakanı ise bu seyahatimizden yalnız memnun değil büyüledik dedi. Trenin hareketine birkaç dakika kalınca Yunan heyeti kendilerini uğurlamaya gelen protokolle vedalaştılar. Venizelos'un İsmet Paşa ile vedalaşması bilhassa kayda değerdi. İki dost hükümet reisi dakikalarca mesut insanlara has

neşeli bir şekilde el sıkıştılar. Tevfik Rüştü Bey de misafirlere muhabbetlerimizi birlikte götürünüz dedi ve yakında görüşmek ümidiyle selametler temenni etti. Tren hareket ederken Venizelos vagonun penceresinden “yaşasın Türkiye seslenişine, Türk heyeti de yaşasın Yunanistan” diyerek karşılık verdiler, tren uzaklaşınca kadar istasyon alkışlarla çınladı. Venizelos ve heyetini taşıyan özel trenle misafir gazeteciler de hareket ettiler (Milliyet, 1 Teşrinisani 1930, s.2).

Venizelos'un İstanbul'daki Ziyaretleri ve Türkiye'den Ayrılışı

Venizelos ve refakatindeki zevat sabah saat sekizi çeyrek geçe Haydarpaşa İstasyonu'na geldiklerinde görkemli bir şekilde karşılandılar. Bir askeri müfreze ve mızıkanın bulunduğu istasyonda Venizelos ve heyeti Vali Muhiddin Bey, Merkez Kumandanı, polis müdürü tarafından karşılanmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 2 Teşrinisani 1930, s.1). Tren durunca mızıka Yunan marşını çalmış, asker selam durmuştur. Trenden inen Venizelos, eşi ve Dışişleri Bakanı kendilerini karşılamaya gelenlerin ellerini sıktılar. Venizelos askeri selamladıktan sonra istasyondan çıkmıştır. Sabah erken saatler olduğu halde garın etrafında hatırı sayılır miktarda bir halk kitlesi vardı, Venizelos rıhtımda bekleyen vapura bindi ve Sarayburnu'na çıktı. Sarayburnu'nda polisler tarafından resmi törenle karşılanan Venizelos ve heyeti, oradan otomobillerle valiliğe gelerek valiyi ziyaret ettiler. Bundan sonra Venizelos, Dışişleri Bakanı ve Yunanlı gazeteciler Divan Yolu, Beyazıt ve Fatih istikametinden Fener semtine giderler.

Patrikhanede Patrik'i ziyaret eden Venizelos'a hitaben yaptığı konuşmada patrik, memleketimizi ziyaret ettiğinden ve bilhassa sulhu teyit etmek için geldiğinden dolayı çok memnun ve bahtiyar olduğunu söylemiş, kendisine altın bir haç vermiştir. Venizelos, Patrik'in elini öptükten sonra verdiği cevapta, Türkiye'yi ziyaretten çok memnun ve bahtiyar olduğunu, Ankara'ya vuku bulan ziyaretinin hakikaten Türk-Yunan barış ve dostluğuna matuf olduğunu, kendisine gösterilen hüsnü kabulden minnettar bulunduğunu söylemiştir. Müteakiben patrik, Yunan Dışişleri Bakanı'na da bir haç hediye etmiş, o da bir mukabele patriğin elini öpmüştür. Patrik, Venizelos'un boynuna bir altın haç takarken kendisine bu nişaneyi şefkat ve insaniyetten dolayı verdiğini söylemiştir. Rum Patriği son olarak, Yunan Dışişleri Bakanı'nın eşinin boyunda da tahtadan bir haç takmıştır.

Bundan sonra tören salonundan çıkılmış ve Venizelos eski patriklerin resimlerinin asıllı bulunduğu salona girerek orayı da gezmiştir. Venizelos, Patrikhanede yarım saat kadar kalmış, ondan sonra otomobillerle hareket ederek Kariye Camiine gitmiş ve bu cami hakkımda

kendisine izahat verilmiştir. Ondan sonra Yedikule Surlarını, Süleymaniye Camini Ayasofya Camini, Topkapı Sarayını ve Asar-ı Atika ve Evkaf müzelerini gezmiştir. Evkaf Müzesini çok beğenmiş ve bahçede bir müddet istirahat etmiştir. Saat 13.30'da Yunan konsolosluğuna yemeğe gitmiştir, saat 15:30'da Dolmabahçe Sarayı'nda vapura binmiş, boğaz içinde bir gezinti yapmış ve saat 6'da konsolosluga gelerek Yunan tebaasını kabul etmiştir. Saat 19.30'ta Dolmabahçe'den vapur ile Elli kruvazörüne gitmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 2 Teşrinisani 1930, s.2). Böylece Türkiye'ye önemli bir ziyaret gerçekleştirmiş olan Venizelos Türkiye'den mutlu bir şekilde ayrılmıştır.

Venizelos ve Mihalekoplos Tevfik Rüştü Bey'e şu telgrafi çekmiştir; vücuda getirilmiş olan muazzam eserin mimarı ve Türk-Yunan dostluğunun kurulmasındaki katkılarından dolayı Atatürk'e teşekkürlerini ve samimi selamlarını bildirmişlerdir. Tevfik Rüştü Bey'e hitaben mesai arkadaşlarına da selamlarını iletip, işimizi kolaylaştıran ve kendi evimizdeymiş gibi hissetmemiz için gayretlerini esirgemeyen bütün zevata selamlarını teşmil etmişlerdir. Ayrıyeten Tevfik Rüştü Bey'e en derin teşekkürlerini, Venizelos ile Mihalakolops'un dostane hissiyatının bildirilmesini rica etmişlerdir.

Venizelos'a refakat eden gazeteciler namına Atina Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Vasili Vekilazelli de Tevfik Rüştü Bey'e teşekkürlerini ifade eden bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Türkiye'nin misafirperver toprağını terk etmezden evvel görülen hüsnükabulden mütevellit şükran hislerini ve muhteşem misafirperverlikten dolayı teşekkürlerini arz ve beyan etmek istemişlerdir. Gazi Hazretleri'yle Başbakan nezdinde seyahatimizin tercümanı olmanızı rica ederiz. Güzel ve asil memleketinizi yeni Türkiye'nin gelişmesi hakkında takdire şayan hislerle terk ettiğimiz esnada, Ankara'da yapılan ve söylenen şeyleri hiçbir vakit unutmayacağımızı ve her iki milletin yekdiğerine yaklaşımı hususunda katkı sunmaya devam edeceğimizi zat-ı devletlerine ifade etmeyi arzu ederiz ifadelerini kullanmışlardır (Cumhuriyet, 3 Teşrinisani 1930, s.3).

Sonuç

Bütün dünya tarafından askeri dehası takdir edilmiş olan Atatürk, sorunların çözümü noktasında hep barışçı bir yolun tercih edilmesi anlayışı içinde olmuştur. Savaşın nedenli büyük yıkımlara sebep olduğunun bilincinde olduğundan mümkün olduğunca savaştan kaçınılması gerektiğini ifade etmiş, mecbur kalmadıkça yapılan herhangi bir savaşın cinayet olduğunu söylemiştir. Ülkeler arası münasebetlerde tarihi düşmanlıkların terk edilmesi ve azami

koşullarda barışın teşkili yolunda cesurca adım atmayı bilmiştir. Türk-Yunan münasebetleri de bunun en çarpıcı örneğidir. Yakın bir tarihte cephelerde göğüs göğüsse çarpıştığı Yunanlılarla barışı tesis ederek dostluk münasebetlerini geliştirmekten geri durmamıştır. Yunanistan Başbakanı Venizelos'unda aynı cesareti göstermiş olduğu aşikârdır. 1928 yılında seçimleri kazanıp iktidara geldikten sonra, yakın tarihte Atatürk'ün idaresinde verilen İstiklal mücadelesinde, büyük Yunanistan'ı kurma hülyasıyla düşman konumunda yer almış olduğu dönemden gerekli dersleri çıkarmıştır. Ülkesindeki muhalefetin karşı çıkışlarına rağmen Türkiye ile dostluk münasebetleri kurma girişimlerinden geri adım atmamıştır. 27-31 Ekim 1930 tarihleri arasında Türkiye'ye gelmiş, ziyaret sırasında gördüğü yakınlıktan çok memnun kalmış, Ankara'da imza edilen anlaşmalar iki ülke arasında önemli birçok sorunu çözüme kavuşturmuştur. Bu ziyaretin iki ülkenin yakınlaşmasına ve dostluk münasebetlerinin geliştirilmesine çok büyük katkıları olmuştur.

Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk ile Yunanistan Başbakanı Venizelos'un cesur girişimleri sayesinde, 1930 yılında başlatılmış olan iki ülke arasında dostane münasiplerin kurulması çabalarının başarıya ulaşmasından sonra, iki ülke ittifak noktasına gelmiştir. Türk-Yunan münasebetlerinde gelinen nokta, öteki Balkan ülkelerinde de olumlu bir tesir yaratmış ve onlarında benzer arayışlar içine girmesinde etkili olmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında başlatılmış olan dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesi anlayışı kısa bir süre sonra Balkan Antantının kurulmasına zemin hazırlamıştır. Hatta 1933 yılında iktidardan düşmüş olmasına rağmen Venizelos, Türk-Yunan münasebetlerinde dostluk anlayışının güçlendirilip pekiştirilmesi için her türlü desteği vermiştir. Balkan Antantı görüşmelerinin yapıldığı sırada İstanbul'a gelen Venizelos, Atatürk'le görüşerek katkı vermeye çalışmıştır. Hatta Balkan Antantı'nın imza edilmesinden hemen önce Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir. Atatürk İle Venizelos'un girişimleri sonucunda kurulmuş olan Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk münasebetleri, Kıbrıs'ta Türklere karşı katliamlara girişilmesi üzerine 1950 yıllarından itibaren yeniden bozulmuştur.

Kaynakça

- “Ankara’daki Tarihi Temasların İlk Günü” , Cumhuriyet. (28 Teşrinievvel 1930). s.3.
- “Başbakanımızın Nutku”, Hâkimiyet-i Milliye. (28 Teşrinievvel 1930). s.3.
- “İmzalanacak Muahede ve Mukaveleler”, Hâkimiyet-i Milliye. (27 Teşrinievvel 1930).s.1, 3.
- “İsmet Paşa’nın Ziyafeti ve Mütakabil Nutuklar”, Cumhuriyet. (28 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “M. Venizelos Bu Ayın 22’sinde Ankara’da Bulunacak”, Vakit. (12 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Misafirlerin Teşekkürü”, Cumhuriyet. (3 Teşrinisani 1930). s.3.
- “Muahedelerin Esasları”, Hâkimiyet-i Milliye. (1 Teşrinisani 1930). s.3.
- “Reisicumhur Hazretleri Yunan Gazetelerine Çok Mühim Beyanatta Bulundular”, Milliyet. (31 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Türk Yunan Münasebetinde Yeni Bir Devir, Muahede İmza Edildi”, Milliyet. (31 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Venizelos Ankara Seyahatini Tehir Etti”, Cumhuriyet. (21 Teşrinievvel 1930). s.1, 3.
- “Venizelos Gelecek Pazartesi Ankara’da”, Hâkimiyet-i Milliye. (22 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Venizelos İstanbul’da”, Hâkimiyet-i Milliye. (2 Teşrinisani 1930). s.1, 2.
- “Venizelos Parlak Surette Teşhi Edildi”, Milliyet. (1 Teşrinisani 1930). s.2.
- “Venizelos İtilaf Husulünden Emin”, Vakit. (25 Teşrinievvel 1930). s.2.
- “Venizelos’tan Hariciye Vekilimize”, Cumhuriyet. (3 Teşrinisani 1930). s.1.
- “Venizelos’un Ankara’yı Ziyareti (Ecnebi Matbuatı)”, Milliyet. (1 Teşrinisani 1930). s.2.
- “Venizelos’un Dün Geceki Nutku”, Hâkimiyet-i Milliye. (28 Teşrinievvel 1930). s.1, 3.
- “Venizelos’un İstanbul’a Muvasalatı”, Hâkimiyet-i Milliye. (27 Teşrinievvel 1930). s.1, 3.
- “Venizelos’un Seyahati”, Cumhuriyet. (23 Teşrinievvel 1930). s.3.
- “Venizelos’un Seyahati”, Son Posta. (25 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Yunan Başbakanı İstanbul’dan Geçmek İstemiyor”, Cumhuriyet. (23 Teşrinievvel 1930). s.1.
- “Yunan Başbakanı Seyahati Tehir Etmeyecektir”, Cumhuriyet. (22 Teşrinievvel 1930). s.1, 4.
- “Yunan Başbakanının İlk Beyanatı”, Hâkimiyet-i Milliye. (27 Teşrinievvel 1930). s.1.
- Ahmet Şükrü. (1 Teşrinisani 1930). “M. Venizelos Ankara’da Çok İyi Bir İntiba Bıraktı”, Milliyet, s.1.
- Akşin, A. (1991). Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, TTK. Yayınları, Ankara.
- Armaoğlu, F. (1983). 20.Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri. (1997). C. II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

- Çakmak, Z. (2007). İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Çakmak, Z. (2008). "Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü 'ne Aday Göstermesi", Erdem, S. 52, ss.91-109.
- Demirözü, D. (2007). Savaştan Barışa Giden Yol/Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan ilişkileri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erdem, N. (2009). "Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), S. 23, ss.93-128.
- Esmer, A. Ş. (1953). Siyasî Tarih (1919-1939), Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Falih Rıfki. (28 Teşrinievvel 1930). "Misafirimiz Venizelos Ankara'da", Hâkimiyet-i Milliye, s.1.
- Gürel, Ş. S. (1993). Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1923), Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Halaçoğlu, Y. (2001). "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Balkanlar", I. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri (Prizen, 12-14 Aralık 1998), (Yay. Haz.: Nimetullah Hafız), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- İnönü, İ. (2006). Hatıralar, (Yay. Haz.: Sabahattin Selek), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Mehmet Asım. (25 Teşrinievvel 1930). "Türk Yunan Dostluğu", Vakit, s.1.
- Sarınay, Y.- Sümbül, T. (1999). Emperyalizm ve Büyük Hayal, Ankara.
- Soysal, İ. (1985). "Atatürk'ün Barışçı Politikası ve Dünyadaki Etkileri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, II / 4, Kasım.
- Tulça, E. (2003). Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Turan, M. (2006). Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.